

ANNA A KAREL KNĚZOVÍ

PŘÍBĚH ČESKÉHO ČETNÍKA
A SUDETSKÉ NĚMKY

Alena Mergl Kučerová a kol.

Anna a Karel Knězovi

PŘÍBĚH ČESKÉHO ČETNÍKA
A SUDETSKÉ NĚMKY

Alena Mergl Kučerová a kol.

Anna a Karel Knězovi

PŘÍBĚH ČESKÉHO ČETNÍKA
A SUDETSKÉ NĚMKY

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Alena Mergl Kučerová, Tomáš Kykal, Michal Štorek, 2023

Photos © archiv a sbírka Aleny Mergl Kučerové, ABS Praha, SOA Zámorsk, SOkA Pardubice, VGHMÚ Dobruška, VHÚA-VHA Praha, sbírka ČsOL, sbírka Jaroslava Čvančary, sbírka Jana Lána, sbírka I. Lédlové, sbírka Adolfa Vondrky, 2023

Cover art © Martin Říha, 2023

Czech edition © Československá obec legionářská, Nakladatelství Epoque, Praha 2023

ISBN 978-80-87919-94-1 (Československá obec legionářská)

ISBN 978-80-278-0131-2 (Nakladatelství Epoque)

ISBN 978-80-278-1333-9 (pdf)

OBSAH

PŘEDMLUVY	6–11
Úvodní slovo	
Memento uštvaneého	
DĚTSTVÍ A MLÁDÍ	12–35
Knězovi v Nehodivě	
Dětství	
Karel Kněz jako voják (Tomáš Kykal)	
V POHRANIČÍ	36–61
Četnictvo na Chebsku (Michal Štorek)	
Mladým četníkem	
Anna Cislaghi	
Svatba a potomci	
VE VRBATOVĚ KOSTELCI	62–85
Vrbatův Kostelec	
Četnická stanice Vrbatův Kostelec (Michal Štorek)	
Knězovi ve Vrbatově Kostelci	
Pan a paní vrchní tančí v Podskale	
Bačkovští v Cejřově	
Doležalovi v Habrovči	
V ODBOJI	86–125
Četnická stanice Vrbatův Kostelec po okupaci	
Odbojová skupina Čenda	
Spojky Karla Kněze – mladí kostelečtí pomocníci	
Kněz, Čenda a Silver A	
Poslední dny Karla Kněze	
ŽIVOT RODINY PO SMRTI KARLA KNĚZE	126–151
Za války	
Po válce	
ODKAZ A PAMÁTKA KARLA KNĚZE	152–171
Můj tatínek a Ležáky	
Pietní vzpomínky po roce 1990	
Pietní místo s pomníkem v Habrovči	
Pamětní deska v Nehodivě	
Medaile Za hrdinství pro Karla Kněze	
Strážmistr Karel Kněz	
BABIČKA ANNA	172–185
Domek pod kostelem	
Všední dny v Kostelci	
Paní vrchní	
S naší celou rodinou	
Babiččin zápisník	
PŘÍLOHY	186–214
80. výročí úmrtí Karla Kněze	
Nehodiv	
Vrbatův Kostelec – stručně o obci (Michal Štorek)	
Vrbatův Kostelec – kostel svatého Havla (Michal Štorek)	
Ležáky – územní vývoj (Michal Štorek)	
Z domácnosti Karla a Anny Knězových	
PODĚKOVÁNÍ	215

Píše se rok 2023. Uplynulo přesně 124 let od narození mého dědečka a 81 let od dne, kdy svůj život násilně ukončil. Mé vzpomínky se často a rády rozutíkají na hřbitově ve Vrbatově Kostelci. Vždy v tichém rozjímání postojím před náhrobkem, na němž jsou umístěny dvě fotografie mých prarodičů. Jsou zde pochovaní nejen moje babička a můj dědeček, ale i moji rodiče a první sestra. Tok času je nevyzpytatelný, je však zvláštní, jak se historie opakuje a kruh se uzavírá.

Poměrně mladý muž v uniformě, můj dědeček, vrchní strážmistr Karel Kněz, a jeho žena, má krásná babička Anna Knězová, rozená Cislaghi, ke mně promlouvají. Rozplétám jejich osudový příběh, jenž mohl psát již můj tatínek Jaroslav Kněz nebo strýc Ing. Karel Kněz. Prarodiče prožili svůj společný život v těžké době, jejich činy, vnitřní síla, víra, starostlivost a odvaha ovlivnily život můj i celé rodiny, která se nám již rozrostla o čtvrtou a pátou generaci. Já ani sestra jsme nikdy nepoznaly dědečka, který by si s námi hrál, můj tatínek a jeho bratr prožili dospělost bez pomocné ruky svého otce. Rodinná vypravování v sobě skrývají mnohá tajemství, jsou jakousi tajuplnou knihou, její zašedlé stránky nechávají vzkaz pro naše děti.

Nejsem archivář ani historik, spíše badatelka, která se zatajeným dechem poslouchá, jak k ní promlouvají nejen pamětníci, ale i fotografie a věci. Do poutavých příběhů jsem se zamilovala již v dětství. První mi vyprávěla má milovaná babička, když nás hlídala, aby rodiče mohli chodit do zaměstnání. Stopy příběhů dotvářel tatínek, rozený vypravěč. V domku pod kostelem jsem trávila spoustu nádherných dní. Do nejpřesnějších detailů si vybavuji babiččín pokoj, dvě okna s podomácky šitými záclonkami a růžovými muškáty, pohovku, šicí stroj, postel, noční stolek, dětskou postýlku, komodu, umyvadlo, odkládací stůl s porcelánovým džbánem na vodu, mycí stůl, kamna, kredenc, truhlu, dědův obraz pověšený nad ní, jídelní stůl, židle a hromadu drobností, které babička milovala a mě zajímaly. Vše, co jsme spolu dělávaly a o čem jsme si povídaly, je uchováno v mém srdci dodnes. Vybavuji se mi živé obrazy, jako kdybych je zažila teprve včera.

Otevírám dveře i Vám. Pojdme si spolu povyprávět příběh plný lásky, odhodlání, ale i bolesti a smutku.

Alena Mergl Kučerová

Vážení čtenáři, dámy a pánové,

Pardubický kraj je spjat s tragickými momenty našich dějin v období druhé světové války. Kromě známých událostí ležácké tragédie či pardubické Larischovy vily a nedalekého popraviště bychom si měli připomínat také osudy jednotlivců, kteří za své hrdinství zaplatili tím nejcennějším, a to životem. Tito stateční vlastenci přispěli k boji proti okupačním silám, a to ať už přímou pomocí výsadkářům, předáním informací, či pomocí s úkrytem osob a techniky.

Jednou z těchto osob, na které bychom neměli zapomínat, je vrchní četnický strážmistr Karel Kněz, který po okupaci spoluzaložil odbojovou skupinu nazvanou Čenda a aktivně pomáhal paravýsadku Silver A s předáváním informací prostřednictvím vysílačky Libuše do Londýna. Karel Kněz zemřel 22. června 1942, když zjistil, že se gestapo dostává na stopu odbojové skupiny a brzy by došlo také na něj a jeho nejbližší. Svoji dobrovolnou smrtí chtěl zachránit nejen svoji rodinu, ale také své přátele a ležácké obyvatele. Ačkoliv Ležáky zachránit nedokázal, podařilo se mu od jisté smrti uchránit mnoho dalších.

Jeho příběh je však mnohem barvitější, a proto jsem rád, že vznikla tato publikace, jejíž autorkou je vnučka Karla Kněze Alena Mergl Kučerová, která se dlouhodobě snaží šířit osvětu o událostech spojených s temnou historií našeho národa. Každý obdobný počin osobně velmi vítám a jsem rád, že jsou mezi námi lidé, kterým záleží na uchování odkazu našich předků i pro další generace.

*řUDr. Martin Netolický, Ph.D.
hejtman Pardubického kraje*

Vážení čtenáři,

každá obec má svou historii a důležité osobnosti, které se do ní otiskly. Pro Vrbatův Kostelec je tímto člověkem bezesporu velitel místní četnické stanice Karel Kněz, který zde zanechal nesmazatelnou stopu a jehož památku si každý rok připomínáme při pietní akci k výročí jeho hrdinského úmrtí. Byla to jeho rodina, jeho spolupracovníci z odboje, ale také občané Vrbatova Kostelce, které Karel Kněz svou smrtí ochránil a za toto mu bude navždy patřit náš dík a naše úcta k jeho oběti. Ráda bych poděkovala autorce, paní Aleně Mergl Kučerové, za to, že nám pomáhá udržovat vzpomínku na svého dědečka stále živou a že s obrovským úsilím poskládala střípky jeho života do této knihy. Je důležité nezapomenout. Ten, kdo zapomíná ztrácí část sebe sama a jsem ráda, že mohu říct že Vrbatův Kostelec nezapomíná. Příběh Karla Kněze je společně s tragédií obce Ležáky natrvalo zapsán do naší obecní identity a je a vždy bude naší součástí. Čest jeho památce.

*Ing. Pavla Němcová
starostka Vrbatova Kostelce*

Vážení čtenáři,

dostáváte do rukou knihu, která není pouze vylíčením životního příběhu velitele četnické stanice ve Vrbatově Kostelci vrchního strážmistra Karla Kněze, ale je příběhem i jeho rodiny. Publikace představuje též prostředí, v němž se Karel Kněz narodil, kde žil a působil. Nemohla by vzniknout bez obrovského úsilí vnučky Karla Kněze a autorky v jedné osobě paní Aleny Mergl Kučerové. Této pozoruhodné knize přeji mnoho úspěchů a vám, milí čtenáři, spoustu krásných chvil nad jejími stránkami, které vás určitě obohatí o nová poznání.

*Mgr. Michal Štorek
historik a archivář*

Vážené čtenářky, vážení čtenáři, sestry a bratři,

osobně cítím velké zadostiučinění, že světlo světa spatřila kniha, která odborné i laické veřejnosti přibližuje další příběh hrdinství v rámci československého domácího odboje za druhé světové války. Zvláště pak, je-li tento příběh bytostně spojen s tragédií Ležáků, a to nejen proto, že Československá obec legionářská realizuje s podporou důležitých partnerů opravu smutně proslulé Larischovy vily, ale i proto, že mé vlastní širší rodiny se osud Ležáků přímo dotýká.

Publikace, kterou držíte ve svých rukách, je významná jak tím, že přináší podrobnosti o životě Karla Kněze a jeho rodiny, ale je i důležitým příspěvkem k poznání činnosti odbojové skupiny Čenda. Jsem proto velmi rád, že vznik této publikace podpořila Československá obec legionářská jak po odborné a technické stránce, tak díky zajištění potřebných finančních prostředků. Vydáním této publikace naše organizace přispívá dalším střípkem k naplňování svého poslání, kterým je mimo jiné připomínání odkazu odboje.

Přeji si, aby byla tato publikace vřele přivítána veřejností a našla si především ty čtenáře, kterým přinese největší míru nového poznání.

*plk. v. v. MUDr. Pavel Budinský, Ph.D., MBA
předseda Československé obce legionářské*

Jiří Mikan, 1947

*Tak dlouho strážmistr přemýšlel
o všem, – než přišel k místu svého skonu
K řešení jinému nedospěl
ne! Nesmí se vrátit živ domů
„Sbohem buď ženo má, milená,
sbohem, vy moji dva synkové mladí,
vy, byli jste moje útěcha jediná,
k vám jsem se vracel rád z lopoty denní –
proč právě vám musím udělat
tak těžkou chvíli?
Žel svojí vlasti chtěl jsem být dobrý Čech
za vaše lepší bytí – dávám tu poslední dech“
Do ranního svítání rána zazněla –
u polní cesty do trávy pad
jen rosa – mu krvavou skrání obmyla
a jeho tělo, jen zvolna prochvíval chlad.
Vylekaný skřiván – vysoko nad zemí,
smutnou píseň začal zpívat –
krajinu ozářil ranního slunka jas,
tak klidně četník do očí vrahům,
bude se dívat,
ni zrnko zrady – už nevydá jeho hlas
Škoda že jeho obět, jím byla tak málo.*

Otec Karla Kněze Jan Kněz st., matka Josefa rozená Radová a jeho tři nejmladší sourozenci Marie, Anežka a Vojtěch. Malý Karel je v pravém dolním rohu

13-19
20-27
28-35

Kněžovi v Nehodivě
Dětství
Karel Kněz jako voják

Příjmení Kněz se dostalo do Nehodiva díky Janovi, otci Karla Kněze, který se narodil 23. října 1853 ve Vlkonicích Janu Knězovi, šenkýři z Vlkonic č. p. 31, a matce Majdaleně, rozené Široké. Jan Kněz nejprve hospodařil na rodinném hospodářství. Dne 23. září 1879 se šestadvacetiletý Jan oženil s devatenáctiletou, tehdy neplnoletou, Josefou Radovou z Mysliva č. p. 34. Mladí manželé spolu začali hospodařit v Nehodivě na statku „U Populů – Škachů“, jenž je tvořen č. p. 8 a 9. Ve sčítacím operátu Nehodiva z roku 1890 je Jan Kněz již uveden jako vlastník pozemků.

Nehodiv na staré fotografii.

Rodina Knězových se v Nehodivě v následujících letech početně rozrůstala. Dne 16. června 1880 se Janu a Josefě narodil prvorozený syn Jan. Za datum jeho úmrtí matrika uvádí 26. září 1912. Dne 30. září 1881 manželé přivítali na svět dalšího syna, kterému dali jméno Václav František. Nebyl mu dopřán dlouhý život, neboť zemřel 3. června 1892. Během následujících čtyř let přibyli do rodiny další synové. Dne 27. září 1883 třetí Josef Václav, 18. srpna 1885 čtvrtý František a 16. května 1887 pátý Vojtěch. Následující syn, Karel, narozený dne 28. ledna 1889, záhy zemřel. Dalšími v řadě chlapců se stali Tomáš, který přišel na svět 17. prosince 1890, a Eduard, narozený 24. května 1892 (za datum jeho úmrtí je uváděn 19. prosinec 1908). Jako první z dívek se Knězovým narodila 4. října 1893 Marie. Po ní 12. září 1895 Anežka a 22. června 1898 Pavlína, která zemřela 4. února 1902 na spalničky. Dne 16. ledna 1899 přivedla na svět Josefa Knězová posledního potomka, syna Karla. Celkem

Na návsi u kapličky sv. Jana Nepomuckého.

se tedy manželům Knězovým narodilo 12 dětí, z toho devět bylo pohlaví mužského a tři ženského.

Další mezník v rodině nastal v roce 1903, kdy se nejstarší syn Jan oženil s Anežkou Vavříčkovou, aby společně vedl hospodářství až do své smrti v roce 1912. Anežka se v roce 1913 znovu provdala za Jana Kubaného z Milčic a nadále hospodařila na statku Knězových.

Rodný dům Karla Kněze v Nehodivě.

Nejstarší bratr Karla Kněze, Jan ml., byl o 19 let starší a hospodařil na statku v Nehodivě po otci Janu Knězovi st.

Hostinec U Šenkýřů v roce 1915. Měl ho pronajatý Karlův starší bratr Josef, na fotografii sestry Karla Marie a Anežka a bratr Tomáš.

K. Jiríček

HORAŽDOVICE

Starší bratr Karla Vojtěch byl též vyučen obchodním příručím.

Dětství

Na sklonku dlouhého 19. století, přesně 16. ledna 1899, porodila Josefa Knězová posledního potomka, nejmladšího syna Karla. Benjamínek Karel dostal jméno po svém zemřelém bratrovi a vyrůstal v hospodářství obklopen staršími sourozenci. Mamince již bylo v té době 39 let, otec byl zvolen starostou a tuto roli přijal. Věkový rozdíl mezi ním a nejstarším bratrem Janem činil 19 let, lze tak hovořit o generačním věkovém rozdílu. Z dochovaných rodinných písemností je patrné, že i v dospělém věku měl Karel niternější a přátelštější vztah k sestrám a jejich rodinám, poněvadž měli k sobě věkově i lidsky blíže. V roce 1905 zahájil Karel školní docházku v pětileté obecné škole v nedalekém Myslívě. Jelikož v této obci nebyla měšťanská škola, přešel v 11 letech do Plánice, aby zde ve věku 14 let roku 1913 dokončil vzdělání na úrovni měšťanské školy. Vyučování probíhalo v českém jazyce. Z dostupných informací, především vzpomínek tradovaných v jeho rodině, lze rodinné zázemí popsat jako středostavovské, bez výrazných nákloností k nacionalismu. Otec rozhodl, že by se měl dále vzdělávat. Proto mladý Karel Kněz opustil rodný kraj a české země. Ve Vídni absolvoval od roku 1914 do roku 1916 dvouletou obchodní školu v německém jazyce. V témže roce vykonával praxi u firmy Alois Duschek Nchf. Karl Huschek Zucker und Kolonialwaren a od září 1916 do února 1917 u firmy Rudolf Kopecký Speisereiwaren ve Vídni. Stal se z něj obchodní příručí.